

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ПОЛІСЬКОГО РЕГІОНУ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Нині Україна стоїть перед проблемою екологічної та економічної кризи. Екологічні проблеми суспільства, як і більшість проблем, найбільш повно проявляються саме на рівні регіону. Саме тут ставляться вимоги до екологізації виробництва і раціонального природокористування. Однією з головних галузей народного господарства нашої країни є сільське господарство. Одним з лідерів виробництва і споживання сільськогосподарської продукції є Київська область. Наявність в регіоні Києва як найбільшого ринку продовольства в Україні є додатковим стимулом для розвитку секторів сільськогосподарського виробництва та створення додаткових робочих місць. В сучасних умовах погіршення екологічної ситуації виникає необхідність детальнішого дослідження економічних і екологічних аспектів ефективності сільгоспвиробництва. Особливо гостро це питання постає в умовах радіоактивного забруднення.

Теоретико-методологічною основою досліджень є наукові здобутки вітчизняних та іноземних вчених у галузі аграрної екології, сільськогосподарської радіології, природоохоронного землекористування тощо. Інформаційною базою дослідження була нормативно-довідкова література, офіційні матеріали обласного Управління статистики Київської області, матеріали з обстеження сільськогосподарських угідь Київської області ДУ «Держґрунтохорона».

Аналізуючи виробництво і споживання основних продуктів харчування на Київщині, можна сказати, що забезпечує регіон свою потребу лише у картоплі та яйцях. Всі інші галузі мають перспективу, адже різницею між споживанням та виробництвом є показник ємності ринку. Серед перспективних в першу чергу можна назвати молочне, м'ясне та плодово-ягідне виробництво, оскільки саме ця продукція в регіон імпортується.

Найбільш небезпечні на даний час радіонукліди ^{137}Cs та ^{90}Sr нині надходять в організм людини переважно з продуктами харчування внаслідок їх переходу з ґрунту в рослини і далі – в продукцію рослинництва і тваринництва. Варто зазначити, що рівень забруднення ^{137}Cs та ^{90}Sr дерново-підзолистих ґрунтів Полісся, за винятком ґрунтів органічного походження, значно зменшився. Однак в останні роки це відбувалось переважно завдяки процесам автореабілітації. Загалом радіологічна ситуація в області за післяварійний період має тенденцію до покращення. Однак і досі значні площі ріллі за певних умов є потенційно небезпечними з погляду забруднення продукції рослинництва. Обсяг городини місцевого виробництва, зокрема найбільш забруднених радіонуклідами коренеплодів та зеленої продукції, її частка у структурі споживання населення з часом зростає. Випадки перевищення вмісту ^{137}Cs в овочах і картоплі, а також перевищення вмісту ^{90}Sr в зерні трапляються в 5-ти населених пунктах, які межують із зоною відчуження. Однак вміст радіонуклідів у продукції сільгоспвиробництва, отриманої із точним дотриманням відповідних рекомендацій, не перевищує чинних нормативів радіоекологічної безпеки. У структурі сільськогосподарських угідь радіоактивно-забруднених територій переважають сіножаті і пасовища, які також є критичними в радіаційному відношенні, оскільки вони розміщені переважно на торфово-болотних і дерново-підзолистих ґрунтах з високими коефіцієнтами переходу радіонуклідів з ґрунту в рослини. Шляхом оптимізації структури посівних площ можна до мінімуму скоротити втрати гумусу в ґрунті та забезпечити бездефіцитний його баланс. Орієнтовна структура посівних площ кормових культур для сільськогосподарських підприємств радіоактивно забруднених районів Полісся, які спеціалізуються на виробництві м'яса і молока, передбачає 60% посівної площі відвести під кормові культури, в т. ч. 19,9 – під зернові та зернобобові на фураж, 7,5 – кукурудзу на зелений корм, 1,8 – кормові коренеплоди, 2,3 – однорічні та 28,5% – під багаторічні трави.

Аналіз складу орних земель свідчить про наявність у них великої частини деградованих і малопродуктивних, тобто практично орнонепридатних. Тому не викликає сумніву необхідність вилучення деградованих та малопродуктивних земель із складу орних угідь і подальшої їх консервації, яку нині слід розглядати як один з основних заходів оптимізації агроландшафтів. В умовах значного розширення площ деградованих земель – агротехнічні, агрохімічні та організаційні заходи повинні бути спрямовані не лише на зниження переходу радіонуклідів і підвищення врожайності сільськогосподарських культур, а й забезпечувати збереження, відновлення та підвищення родючості ґрунтів. Зокрема, на глибоке переконання фахівців і науковців, особливої уваги заслуговують заходи, що мають біологічну та екологічну спрямованість. Найбільш ефективними серед них вважаються: докорінне поліпшення пасовищ; використання чистого корму для тварин та фероциновмісних препаратів для корів; внесення мінеральних добрив; інформування населення щодо правил збирання, обробки і споживання дикорослих грибів та ягід. Кількісною мірою економічної ефективності захисних заходів є вартість одиниці відвернутої дози завдяки здійсненому контрзаходу, яка виражається в гривнях на 1 відвернутий людино-зіверт (грн./люд.-Зв).

Одним з найважливіших залишається питання щодо зниження витрат на проведення комплексних заходів, спрямованих на поліпшення радіологічної якості сільськогосподарської продукції.

В економічних умовах, що склалися, потребує вирішення питання відновлення традиційної для Київського Полісся спеціалізації аграрного виробництва. Спеціалізація господарської діяльності характеризує виробничий напрям окремих сільськогосподарських підприємств та міжгосподарських об'єднань і обумовлює поєднання природно-кліматичних і економічних умов для більш ефективного використання власного виробничого потенціалу. Для радіоактивно забруднених територій Київщини це поняття повинно включати і еколого-економічні, зокрема радіологічні аспекти. Доцільно розширювати виробництво зерна та насіння рослин із низькими коефіцієнтами переходу радіонуклідів з ґрунту, а також сировини, призначеної для переробки.

Досвід реформування економіки України переконує в тому, що позитивні зміни в суспільстві відбувалися б значно швидше, якби кардинальним чином змінилась ситуація в сільському господарстві – головній галузі народного господарства країни. Ситуація в аграрному секторі ускладнюється тим, що його кризовий стан має вагомі причини, які лише загострились в останні роки. Враховуючи фактичне завершення формування приватних сільськогосподарських землеволодінь як об'єктів власності, нагальною стає проблема здійснення територіальної організації агроландшафтів шляхом землеустрою нових агроформувань, що забезпечить їхню саморегуляцію з мінімальними витратами енергії та ресурсів, підвищить стійкість проти деградаційних процесів.

Територія Київщини у регіональному аспекті характеризується рівнем господарського освоєння, що визначає інтенсивний вплив техногенезу на навколишнє природне середовище, склад та характер процесів, які відбуваються в ньому. Сучасне використання земельних ресурсів ще й досі потерпає від надмірного антропогенного навантаження. Має місце недостатнє економічне та екологічне обґрунтування розподілу земель за цільовим призначенням. Найбільшою є питома вага земель сільськогосподарського призначення.

Системний аналіз умов розвитку сільського господарства та вироблення програми дій повинні відбуватись за регіональним, національним (узгодження з розвитком екологічної політики та природокористуванням) та міжнародним (гармонізація з міжнародними нормами) векторами управління та співпраці (рис.).

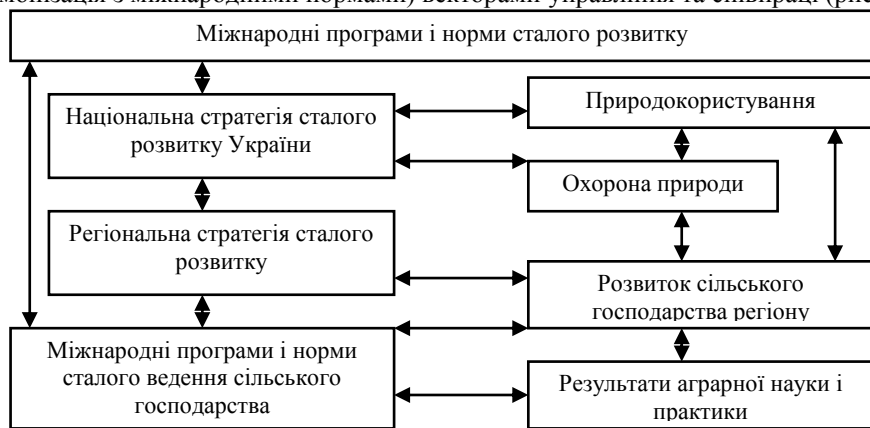

Рис. Методологічні орієнтири розвитку сільського господарства регіону

Скрутний економічний стан господарств, збільшення вартості енергоносіїв, відсутність державного фінансування у напрямку ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС викликали необхідність переходу на агроландшафтну концепцію природокористування. Для отримання на забруднених територіях радіологічно безпечної сільськогосподарської продукції потрібне проведення в необхідних об'ємах фінансування контрзаходів, які передбачають проведення хімічної меліорації кислих ґрунтів на основі ресурсозберігаючих систем удобрення, забезпечення бездефіцитного балансу елементів живлення, що в свою чергу мінімізує забруднення радіонуклід, що неприпустимо будувати і експлуатувати потенційно небезпечні технології у гонитві за так званими «потужностями» для збільшення валових показників виробництва «на душу населення», не вкладаючи значні матеріальні ресурси в їх безпеку для людей та життєвого середовища.